

NIKLAS EKLUND

DET ATLANTISKA NORDEN OCH SÄKERHETEN

Det var säkert många som drog en lättnadens suck när Finland och Sverige efter många om och men gick in som fullvärdiga medlemmar av NATO. Under 2020-talet skulle det gamla säkerhetsdilemmat med ett delat Norden äntligen få sin geopolitiska lösning. Den gamla rågången mellan NATO-allierade och neutrala länder i Norden var borta. Östersjön ringades in med undantag av den ryska enklaven Kaliningrad och området längst in i Finska viken. Den nya geopolitiska plattformen gav en direkt gräns mellan alliansen och Ryssland i norr. Länken till säkerhetsfrågorna i Arktis med deras globala säkerhetspolitiska logik stärktes också och ställde delvis nya krav på de nordiska ländernas omvärldsanpassning.

Niklas Eklund är professor i statsvetenskap vid Umeå universitet.

Inledning

Ännu när Finland och Sverige anslöt sig till NATO, 2023 respektive 2024, rådde nordisk konsensus om att det säkerhetspolitiska bandet mellan USA, Norden och Europa var starkt. Denna atlantism skulle kunna väga upp de geopolitiska hoten från Ryssland och Kina. Rysslands anfallskrig mot Ukraina utgjorde sedan februari 2022 en drivkraft i omgestaltningen av nordisk säkerhetspolitik. Rysslands aggressivitet visade sig också uthållig, inte bara i Ukraina utan även lågintensivt och långsiktigt inriktad mot Europas och Nordens demokratier. Som om det uppenbara hotet från Ryssland inte var illa nog så skickade USA sedan chockvågor genom geopolitiken under 2025. Det direkta hotet om att annektera Grönland övergick visserligen i ett latent sådant, men fler förändringar dök upp. Den nya utrikespolitiska linje som USA fastställde under året syftade dessutom till att främja nationalkonservativa krafter i Europa. Den nordatlantiska alliansens bärande idéer och organisering hamnade plötsligt i självsvängning.

Vid 2020-talets mitt råder geopolitisk oordning och de nordiska länderna kan inte längre falla tillbaka på idén om en obrytbar nordatlantisk allians. Den tillit och legitimitet som atlantismen, NATO:s bärande ideologi, föreskriver mellan USA och dess allierade urvattnas. Var hamnar den nordiska säkerhetsgemenskapen i allt detta? Kan andra idéer som till exempel nordismen motverka risken för ett växande geopolitiskt tomrum i norra Europa?

Den framställning som här följer bygger med några få tillägg och korrigeringar på ett föredrag på samma tema som hölls för Letterstedtska föreningen i Stockholm den 4 december 2025.

Den svårfångade nordismen

Först gäller det att reda ut förhållandet mellan de bärande uttrycken. *Merriam Webster*, *Oxford Languages* och andra på internet lättillgängliga källor definierar nordism främst som en ideologisk motkraft till europeism, det vill säga som en ideologi som strävar efter att prioritera samarbete inom Norden högre än samarbete inom Europa och EU. Både nordism och europeism definieras dock som ideologiska motkrafter till just atlantism, som betecknar en transatlantisk länk mellan USA och Europa. Europeismen och nordismen ter sig idémässigt svagare än atlantismen när det kommer till frågor om säkerhetsgemenskap och militärt samarbete. Även om olika varianter av såväl nordism som europeism har djupa historiska rötter, så intar atlantismen en särställning i geopolitiken när det gäller frågor om hur stabilitet och militärt grundad säkerhet ska kunna upprätthållas. Rent lexikaliskt antas atlantismen alltsedan tillskapandet av NATO 1949 ha konkurrerat ut såväl nordism som europeism på samhällssäkerhetens område.

Det finns dock goda skäl att förhålla sig kritisk till sådana entydiga definitioner. Den politiska utveckling och de historiska sammanhang som definierar geopolitiken gör att idéer kan komma och gå, förändras eller återuppstå över tid. När USA under Donald Trumps ledarskap slår undan fötterna på atlantismen under 2020-talet så sker det i en ny säkerhetspolitisk kontext. Europeismen och nordismen får då möjlighet att återuppstå som alternativa idémässiga grunder för var, hur och hos vem säkerhetsgarantier kan sökas. Problemet är naturligtvis att även dessa alternativa idégoods är beroende av sammanhang och att inte heller de är vare sig enhetliga eller oföränderliga.

Fördjupar man sig lite i Nordiska rådets egna publikationer finner man gott om exempel på hur nordismen utvecklats, anpassats och instrumentiserats beroende på geopolitiskt sammanhang. Det finns till exempel en vackert illustrerad antologi med titeln *Frihetens källa - Nordens betydelse för Europa* som publicerades 1992 under redaktörskap av Svenolof Karlsson. Antologin är en bred sammanställning som tydligt visar hur de nordiska länderna under århundraden utgjort en del av Europa i politisk, kulturell och ekonomisk mening. Även krig och härnadståg genom historien betraktas närmast som ett sätt att kommunicera. Klaus von Beyme konstaterar i ett separat kapitel under rubriken ”Den nordiska samhällsmodellens betydelse” att någon särskild eller enhetlig nordisk samhällsmodell egentligen aldrig existerat. Vissa sociala och politiska experiment har gjorts i Norden men dessa har fångats upp av andra

europiska länder, anpassats och blivit en del av vardagspolitiken. De nordiska länderna har fått ”ideologiska etiketter” klistrade på sig av andra (s. 209), men är i själva verket mer lika än olika andra demokratier i Europa.

Sammanhanget har betydelse och årtalet för publicering spelar roll. I *Frihetens källa* instrumentaliseras nordismen i syfte att underordnas europeismen. Den geopolitiska situationen 1992 framstår som väsensskild från den som uppstår 30 år senare, under 2020-talet. Inte minst bristen på säkerhetspolitiska inlägg och analyser visar på detta. Nordismen är i likhet med andra ideologier beroende av i vilket geopolitiskt sammanhang den diskuteras. I det här fallet instrumentaliseras nordismen för att passa in i de då ännu framväxande överstatliga strukturerna i Europa. Kontexten är ett fredligt Europa där ekonomiskt och kulturellt samarbete över nationsgränserna står överst på den politiska agendan.

Redaktörerna Bengt Sundelius och Claes Wiklund beskriver i boken *Norden sett inifrån* (2017) hur försöken att omsätta nordism i praktisk politik under senare tid kan betraktas som fyra spårbyten styrda av omvärldsförändring snarare än av gemensamma nordiska visioner. ”Varumärket Norden”, som de skriver, ”är en smula diffust och mångtydigt” (s. 331). 1950-talets idé om ett nordiskt försvarsförbund stupade på olika vägval i de nordiska huvudstäderna i förhållande till den då förhärskande bipolära internationella maktordningen. 1970-talets idé om att skapa en nordisk inre marknad (Nordek) begränsades till gränsöverskridande samverkan inom vissa sektorer. 1990-talets försök att integrera östersjöområdet och de nordiska länderna med EU förbyttes i förhandlingar om fullvärdiga EU-medlemskap för Finland och Sverige. 2010-talet bidrog med konkreta steg framåt i försvarspolitiskt samarbete (NORDEFECO) och samverkan på den civila säkerhetens område (Hagaprocessen). Någon enhetlig nordism är emellertid svår att finna. Sundelius, Wiklund och deras medförfattare beskriver genom mångtaliga exempel hur nordiska spårbyten präglats av osäkerheter och därför genomgående hanterats pragmatiskt. Det geopolitiska sammanhangets avgörande betydelse framträder emellertid tydligt och pekar bitvis framåt mot vår egen tid. De skriver: ”Att sätta säkerheten främst känns angeläget i Norden” (s.312).

Med facit i hand skulle man kanske kunna fråga sig om det säkerhetspolitiska samarbetet i Norden på 2010-talet förbyttes i Finlands och Sveriges förhandlingar om medlemskap i NATO. Problemet med de nordiska spårbytena är att nordismen framstår som diffus i konturerna. Den finns där som en sammanhållande kraft mellan små grannstater i kontinentens norra utkant. Men frågan kvarstår: skulle den kunna fylla ett ideologiskt tomrum efter atlantismen?

Den omstridda atlantismen

När Donald Trump under sin andra period som USA:s president kraftfullt ifrågasätter säkerhetsgemenskapen mellan USA och Europa, så är det inte för första gången. Hans första presidentperiod präglades av liknande idéer, om än mindre hotfullt formulerade och ännu ej omsatta i ekonomisk-politisk handling, med höga tullar och styrning av världsekonomin. Atlantismen som grundval för NATO har ifrågasatts och dödförklarats flera gånger dessförinnan, mest notabelt i efterdyningarna av terrorattacken den 11 september 2001 och USA:s därpå ensidigt utropade krig mot terrorismen. Till de mer välkända inläggen bland analytiker hör Ivo Daalders artikel 2003 i tidskriften *Survival*. Den ödesmättade titeln var ”The end of atlanticism”. Daalder konstaterade då att president Bush d.y. tydligt valt att gå sin egen väg och sätta amerikansk säkerhet i främsta rummet. Presidenten hade också slutit sig gentemot Europa i den strategiska dialogen, vilket tycktes syfta till en säkerhetspolitisk separation från Europa. Det geopolitiska sammanhanget förändrades. Daalder misstänkte att anfallet på Irak skulle bli ett lackmustest för atlantismen, särskilt som USA samtidigt kunde antas vara mitt uppe i en geopolitisk omorientering manifesterad av ett ökat intresse för Stillahavsregionen och Asien.

Även om vi nu, mer än tjugo år senare, kan konstatera att Daalder ville dödförklara atlantismen prematurt, så är likheterna med dagens diskussion intressanta. Den amerikanske presidentens ord nu som då tillmätts avgörande vikt. Krigshandlingar pågår i Mellanöstern och Europa våndas kollektivt och på anmaning av USA över sitt stora militära beroende. Men vad är det då som gjorde och gör atlantismen så lätt att avfärda?

Richard Sakwa (2021) anlägger i ett bokkapitel ett mindre aktörorienterat och mer strukturellt perspektiv. Han hävdar att atlantismen genomgår tre distinkta förändringar efter NATO:s instiftande 1949. Den första fasen kallar han helt enkelt för atlantismen och daterar den till perioden 1949-1989. Under perioden konkurreras alternativa definitioner av säkerhetsgemenskap i västra Europa ut, alltså olika varianter av europeism och nordism. Den globala balansen mellan supermakterna USA och Sovjetunionen utgör grundbulten i den globala geopolitiska ordningen. Berlinmurens fall i Europa bekräftar dock Sovjetunionens gradvisa nedgång och en global geopolitisk uppluckring.

Sakwa betecknar atlantismens andra fas 1989-2014 som Nnatlantism. Sovjetunionens kollaps 1991 banar väg för en unipolär global maktordning, med USA kvar som ensam supermakt. Triumfstämning råder dock i såväl USA som Europa och atlantismen står på sin höjdpunkt. Liberal internationalism och interventionism banar väg för expansion av NATO. Löften om framtida medlemskap utfärdas till både Ukraina och Georgien alltmedan restimperiet Ryssland hålls utanför. Atlantismen bärs under denna period också framåt av föreställningen om transdemokrati, dvs. att en liberal världsordning är viktigare

än suveränitetsprincipen. NATO:s expansion jämförs därigenom med spridning av demokrati och marknadsekonomi på fredlig väg, trots att det handlar om en militärallians. Många allierade i denna fas av atlantismens utveckling agerar också militärt på Balkan, i Nordafrika, Afghanistan och Irak.

Atlantismens senaste utvecklingsfas, från 2014 och framåt kallar Sakwa för post-atlantism. Det är framför allt USA:s återgång till suveränitetsprincipen som driver atlantismens utveckling. Den geopolitiska förändringen underblåses av policyn "America First" och av merkantila ekonomiska åtgärder riktade mot världsekonomin. Sakwa observerar dock hur redan president Barack Obama i anslutning till finanskrisen 2008 satte press på Europa att ta mer ansvar för militära kostnader. Han ser också hur Europa i kölvattnet på pandemin Covid-19 genomgår en åternationalisering av säkerhets- och resurstänkande. Ryssland blir alltmer öppet i sin kritik av västländerna alltmedan en multipolär geopolitisk ordning växer fram globalt. Där USA drar sig tillbaka står nya, regionala stormakter som till exempel Kina och Indien redo att kliva fram. Richard Sakwa drar därför slutsatsen att atlantismen tappat både sitt ideologiska ursprung och sin praktisk-politiska betydelse.

De geopolitiska förskjutningar som både Daalder och Sakwa pekar på har accelererat under 2020-talet. Bland europeiska ledare, såväl nationella som överstatliga, tycks samma insikt växa. USA:s agerande är direkt förödande för atlantismen som ideologi. När NATO:s grundvalar skakas uppstår ett idémässigt tomrum som blottlägger geopolitiska brister. Vad blir kvar om den atlantiska länken bryts? Kan EU bli en trovärdig geopolitisk aktör, och vad slags ny europeism skulle i så fall krävas? Kanske är det uppkomna geopolitiska läget lättare att möta med mer beprövade regionala allianser till exempel på basis av nordism?

Ett varnande exempel

Ett geopolitiskt perspektiv på Norden handlar inte bara om hur territorier definieras av kartor, sjökort och luftfartsvägar. Det handlar också om hur föreställningar om territorier hänger ihop med samtida samhällsfunktioner, om hur samhällets institutioner vuxit fram, moderniserats, symboliserats, legitimerats och står i förhållande till politiska identiteter. Det handlar om mer eller mindre beständiga svar på frågeställningar av karaktären: Vem ska bestämma vad och hur? Vilka rättigheter och privilegier ska finnas i samhällslivet? I den meningen har geopolitiken en inre dimension när det till exempel handlar om energiproduktion, råvaruutvinning, miljöreglering och människors rörlighet över nationella gränser. För det fall att den inre geopolitiken kan avgränsas till en grupp av länder, så bildar den god grund för pragmatiskt internationellt samarbete.

Geopolitikens yttre dimension är emellertid nära förknippad med frågor av typen Vilka är våra vänner och fiender? Vem eller vad garanterar vår säkerhet och vem kan vi långsiktigt lita på? Ser vi samma typ av hot som andra och bör vi därför ingå i en säkerhetsgemenskap? Det är i denna dimension som geopolitiken hamnat i oordning i kölvattnet av Rysslands krigföring i Europa och USA:s nymornade antieuropeiska förhållningssätt. Om de yttre aspekterna av geopolitisk förändring tillåts dominera det politiska synfältet så medför det också risker. Gränserna mellan pragmatiskt, funktionellt samarbete och strävan efter makt och inflytande riskerar att suddas ut. Det är inte uteslutet att en nyväckt nordism kan fylla tomrummet efter en tynande atlantism. Men då i vilken omfattning och i vilket format?

Det finns goda skäl att hålla ett öga på hur inrikes- och allmänpolitiska förändringar präglar de nordiska länderna. Hit hör särskilt det faktum att de -ismer som varit fundamentala för demokratins utveckling såsom liberalism, socialism och konservatism håller på att urholkas. Anthony Giddens förutspår redan vid millennieskiftet i boken *Runaway World* (2000) att politiken under det kommande århundradet i stället kommer att slitas mellan kosmopolitiska och fundamentalistiska förhållningssätt, alltså mellan tolerans och intolerans som bärande visioner för samhällsutvecklingen. Man kan med närmast skräckblandad förtjusning konstatera att Giddens tidiga observation av demokratins förändrade förutsättningar står sig väl, åtminstone sett till de 25 år som förflutit sedan hans bok publicerades. Intoleransen breder ut sig i takt med olika former av patriotism och nationalism. Det nordiska samarbetet förutsätter emellertid bevarandet av demokrativärden och tolerans. När gamla allianser löses upp och konturerna av de nya ännu är otydliga kan det därför finnas skäl att stanna upp inför vad en hård nordism, framför allt i form av nordisk unionism, skulle kunna betyda.

Under det senaste året har till exempel Kalmarunionen dykt upp i både svensk och finländsk samhällsdebatt. Att sådana tankar uppstår kan antagligen ses som en bekräftelse på att andra kollektiva idéer, inte minst atlantismen, tappar sin kraft och lyster. Tänk om de nordiska ländernas enskilda ekonomiska, sociala och militära styrkor kunde förenas för att tillsammans bli starkare gentemot omvärlden! Som ett frö till nya idéer om hur en förändrad maktfördelning bland de nordiska länderna (och autonoma områdena) skulle kunna se ut kan Kalmarunionen säkert tjäna. Men, romantiserar vi då inte en i grund och botten tämligen bister och människofientlig historia?

Kalmarunionen grundades inte bara på en dynastisk legitimitetsprincip, alltså på ledning av aristokrater, utan även på kraftig centralisering av både rättslig, politisk och ekonomisk makt. Hur fungerar den ordningen som säkerhetspolitisk framtidsvision för Norden av idag? Den skulle kunna passa om

det politiska syftet vore att förena de nordiska ländernas ekonomiska och militära förmågor mot yttre fiender i en alltmer ovänlig omvärld. En sådan hård nordism förutsätter nämligen en tämligen omfattande centralisering av makt och ekonomiska resurser. Den skulle också kräva en gemensam och legitim ledare som kan fatta snabba beslut, styra och ställa från sitt säte i någon av de nordiska huvudstäderna, alternativt i Kalmar eller någon annanstans. En federalisering av de nordiska länderna, alltså en omvandling av dem till delstater i den nya unionen, skulle dessutom kunna säkerställa ett mått av maktbalans. Så långt en statsvetenskaplig tolkning av Kalmarunionen.

Om fantasin sedan får löpa fritt kan man även tänka sig att en ny Kalmarunion, också om den är inspirerad av sin ursprungliga form på 1400-talet, till och med skulle kunna lösa det aktuella problemet med Grönlands status. Det skulle bli tydligt för omvärlden och särskilt för USA, att Grönland, i framtiden liksom dåtiden, fullt ut tillhör en nordisk union som upprätthålls och försvaras med gemensamma nordiska medel och förmågor. Grönland skulle kunna bli en delstat! Gränsdragningen mot Ryssland i norr och öster skulle däremot antagligen förbli oklar. Ett stort problem skulle också vara att förhandlingar omedelbart måste inledas med Storbritannien om Shetland och Orkneyöarna, som tillhörde den ursprungliga Kalmarunionen. Likt många andra gränsregionala områden som slukats av dagens nationalstater skulle eventuellt Skånes geopolitiska status återigen bli ifrågasatt, vilket å andra sidan förmodligen skulle spela mindre roll för en centralstyrd unionsledning. Bara fantasin sätter ju gränser för hur historiska exempel kan inspirera samtiden.

Meningen är naturligtvis inte att raljera här, trots att fantasin frestar en att gå vidare. Snarare handlar det om att höja ett varningens finger i de allt oftare återkommande politiska diskussionerna om historiska förhållanden som måttstock och ideal för samtid och framtid. Om det är något vår nordiska historia lär oss, så är det att dynastiska och centralistiska maktstrukturer skriver sin historia i blod. Det är helt enkelt svårt att se hur en hård unionsnordism, baserad på centralisering av makt, skulle inspirera vidare utveckling av redan uppnådda nivåer av ekonomiskt, socialt, kulturellt och militärt utbyte i Norden. Det är också av central betydelse för alla former av nordiskt samarbete att hänsyn tas till olikheter i historieuppfattning. Vissa medlemmar av gruppen har historiskt sett spelat ut men förlorat sina dominerande politiska och militära roller. Andra medlemmar har sin nationella befrielse från just påtvingade unionskonstruktioner som grundbult i sin nationella självbild. Pragmatismen är därför väl grundad i den moderna nordismen.

Säkerheten i Norden är i vår samtid beroende av utvecklad internationell samverkan. När NATO knakar i fogarna och atlantismen tappar sin lyskraft måste nya samarbetsformer på säkerhetens område utvecklas, särskilt i en tid då Norden utmanas av inte bara en utan flera, alltmer tondöva stormakter.

Då är det lätt att förlora sig i historiska exempel, att låta fantasifulle bilder av ett storslaget förflutet inspirera till kritik av samtidens demokratiska beslutsformer. Tolerans är dock ett bestående värde som bara kan försvaras genom legitima och väl fungerande demokratier. På motsvarande sätt krävs ett respektfullt internationellt samarbete dem emellan. Intolerans kan å andra sidan försvaras genom vilka institutioner och beslutsformer som helst.

En komplicerad men bjudande geografi

Frågan om huruvida de nordiska länderna, så skickliga på att så länge bedriva pragmatiskt och funktionellt samarbete över nationsgränserna, kan utgöra en tätare och för samtida utmaningar mer relevant geopolitisk avgränsning är högst aktuell. När Donald Trump 2025 utmanade Danmarks suveränitet genom att hota Grönland, så var svaret från övriga nordiska länder att entydigt ställa sig på Danmarks sida och uttrycka nordisk solidaritet. Detta kan tolkas som ett tydligt tecken på att nordismen, åtminstone när det gäller hot utifrån, ännu lever och kan bidra till gemensamma nordiska ståndpunkter i frågor om säkerhet. Men kan nordismen ersätta den tynande atlantismen som grund för gemensam säkerhet? Det torde huvudsakligen bero på om ett yttre eller inre geopolitiskt perspektiv anläggs på Norden.

En yttre geopolitisk belysning av Norden visar på ett komplicerat och svår-försvarat geografiskt område, som dessutom är beroende av olikartade globala geopolitiska sammanhang (Jfr Eklund 2020). Islands och Norges geografiska belägenhet förankrar deras säkerhetspolitiska behov stadigt i den arktiska kontexten. Danmark har i någon mening den mest komplicerade geopolitiska situationen att hantera eftersom kärnlandet är rotat i Östersjöregionen, men Kungariket Danmark via Grönland hör till Arktis. Sverige är i kraft av sin territoriella utbredning och placering i mitten av den nordiska regionen framför allt bunden av säkerheten runt Östersjön. Finlands säkerhet vilar i stor utsträckning på hanteringen av den långa direkta landgränsen mot Ryssland. Finlands och Norges landgränser mot Ryssland är särskilt notabla i geopolitiskt hänseende eftersom de faktiskt förenar Östersjöregionen med Arktis.

Dessa geopolitiska realiteter har också präglat ländernas säkerhetspolitiska vägval i modern tid och det är svårt att se hur Norden skulle kunna frigöra sig från sin grundläggande geografi. Det är emellertid inte samma sak som att hävda att Nordens geopolitiska läge på något sätt är statiskt. Tvärtom och som redan nämnts, såväl de geopolitiska positionerna hos enskilda stater som trycket på förändring utifrån är stadda i snabb förändring. Däremot är rollerna ännu oklara och geografin därtill en faktor som fortsätter påverka de nordiska ländernas beslut om var, hur och tillsammans med vem som den nationella säkerheten kan garanteras (Jfr. Eklund & Bartosciewicz 2026).

Även på ett ytligt plan skvallrar den aktuella policyförändringen i de enskilda nordiska länderna om ett snabbt yttre geopolitiskt skifte. Danmark som länge varit det av atlantismen starkast präglade nordiska landet rör sig nu i riktning mot europeism. Island, som är ett atlantiskt land per definition, fortsätter på sin demilitariserade bana. Norge, som skulle kunna kallas det näst mest atlantistiska landet, präglas starkt av sin roll i den arktiska geopolitiken, men håller ännu europeismen utanför. Finland är och har varit det extrema geopolitiska frontlandet i Norden, där först europeism och därefter atlantism blivit garanterna för att inte stå ensamt mot ett aggressivt Ryssland. Sverige följer samma mönster, där europeismen omfamnats och under senare tid kompletterats med ett mått av atlantism. För samtliga nordiska länder handlar det om pragmatiska sätt att balansera egna och andras yttre geopolitiska dilemman. Det är svårt att se hur nordismen skulle kunna konkurrera med atlantismen, eller för den delen europeismen, i just yttre geopolitisk bemärkelse.

Ironiskt nog är det dock NATO-medlemskap och atlantism som förtydligat Nordens säkerhetspolitiska behov i inre geopolitisk mening. Så länge Finland och Sverige formellt stod utanför den atlantiska säkerhetsgemenskapen så kunde funktionellt och kulturellt samarbete i Norden bedrivas lågpolitiskt på basis av suveränitetsprincipen. Som medlemmar av NATO har dock samtliga nordiska länder samtyckt till en gemensam inre geopolitik. NATO:s baskrav för att säkerställa nationell resiliens bland medlemsstaterna, de så kallade Baseline Requirements, gör Norden till ett sammanhängande geopolitiskt område. De nationella gränserna blir då säkerhetspolitiskt problematiska om de förhindrar uppbyggnaden av förmågor att säkerställa energiförsörjning, födo- och vattenresurser, kommunikations- och transportsystem och andra samhällskritiska verksamheter. Denna av atlantismen underbyggda ideologi landar inte bara i enskilda länder, hos enskilda regeringar eller ledare. Atlantismen kopplar samman nationella säkerhetsfrågor med internationella krav på att redan i fredstid bygga gemensam samhällelig styrka och motståndskraft. Man brukar i detta sammanhang utgå från NATO-fördragets Artikel 3.

Är Norden helt enkelt för litet?

Kanske är det den inre geopolitiken som är nordismens stötesten? Efter Finlands och Sveriges inträden i NATO har en ny diskussion om gemensam säkerhet i Norden uppstått. Frågan handlar om huruvida ett nord-sydligt perspektiv på infrastrukturella och försörjningsrelaterade behov och satsningar i de nordiska länderna bör kompletteras av ett öst-västligt synsätt. På samma sätt som Danmark med stöd av sina nordiska grannar blev tvunget att rusa till Grönlands försvar och tydligare markera sin strukturella närvaro, så riskerar de nordliga delarna av Norge, Sverige och Finland att spela en liknande roll i en framtida konflikt.

Strukturellt, såväl civilt som militärt och försörjningsmässigt, gapar det ännu ganska tomt i nordligaste Norden. Ett atlantiskt perspektiv på nordområdena ger ganska snabbt vid handen att stora infrastrukturella och resursmässiga satsningar, som kan säkerställa såväl försvarsförmåga som samhällelig resiliens över nationsgränserna, fortfarande lyser med sin frånvaro. Samtidigt pågår Rysslands styrkeuppbyggnad såväl i ryska norrland som i övriga delar av Arktis. Med atlantismen och det nordatlantiska perspektivet på fallrepet går dock frågan över till de nordiska länderna själva. Ska det vara en för alla och alla för en? Eller ska Norden fortsätta avvakta och hoppas på att ett militariserat Europa, kanske i form av en ny europeism, kommer att lösa knuten?

En möjlig slutsats är att atlantismen lär oss något väsentligt om Nordens förutsättningar för en egen säkerhetsgemenskap. De nordiska länderna kommer inte att stå tillsammans om de inte bygger något tillsammans. Samtidigt måste en pånyttfödd nordism expandera idémässigt, om den på ett meningsfullt sätt ska fylla luckan efter atlantismen. En inre nordisk geopolitik räcker inte till för att täcka de geopolitiska kraven från Östersjöregionen och Arktis. Östersjöregionens geopolitik kräver involvering av Baltikum, Polen och Tyskland i det nordiska. Arktis kräver inblandning av åtminstone Storbritannien, Nederländerna och Frankrike, potentiellt också Kanada. Till sist torde en geopolitiskt uppdaterad nordism behöva vara sammanflätad med någon form av likaledes återuppväckt europeism.

Källförteckning

- Daalder, Ivo (2003) The end of atlanticism. *Survival*, 45, 2, 147-166.
- Eklund, Niklas (2020) Security perspectives from Sweden, i Hooghensen Gjörv, Gunhild, Lanteigne, Marc & Sam-Aggrey, Horatio (red.) *Routledge Handbook of Arctic Security*. London: Routledge.
- Eklund, Niklas & Bartoszewicz, Monika Gabriella (2026) Nordic Understandings of Security: Commonalities and the End of Exceptionalism? i Nord, Douglas (red.) *Contemporary Nordic Public Policies. Degrees of Exceptionalism and Inner Diversity*. Springer: Cham.
- Giddens, Anthony (2000) *Runaway World*. New York: Routledge.
- Karlsson, Svenlof (1992, red.) *Frihetens källa. Nordens betydelse för Europa*. Stockholm: Nordiska Rådet.
- Sakwa, Richard (2021) New or Post-Atlanticism: European Security in the 21st Century, i Zakic, Katarina & Demirtas, Birgül (red.) *Europe in Changes. The old continent at a new crossroads*. Belgrade: Institute of International Politics and Economics.
- Sundelius, Bengt & Wiklund, Claes (2017, red.) *Norden sett inifrån. Det fjärde spårbytet*. Stockholm: Santérus Förlag.